

László Márton

Ifj. Lányi Oszkár 1944. december 20-i levele Felszeghy Margithoz

Az alább közölt irat ifj. Lányi Oszkár, marosvásárhelyi ügyvéd levele Felszeghy Margithoz, dicsőszentmártoni ismerőséhez, amely részletesen leírja a frontvonal áthaladását Marosvásárhelyen, és a szovjet okkupációt. Az irat betekintést nyújt abba, ahogy az egyszerű emberek alkalmazkodtak a háborúhoz, és hogy éltek túl az időszak nehézségeit, ugyanakkor értékes adatokkal szolgál a Marosvásárhely által elszenvedett háborús károkról és annak körülményeiről.

A levélben említett épületek beazonosításában Orbán János művészettörténész nyújtott segítséget, amit ezúton is köszönök.

*

Marosvásárhely. 1944. december 20. Szerda.

Kedves Margit!

[...] Bizony nagyon régen volt, hogy én magyar nyelvű referátumot küldöttem Neked a Vásárhelyen történekről! Még abban az időben, amikor Tatánál az irodában dolgoztam, s akadt egy két szabad öt perc, amikor betehettem a gépbe a hosszú ívet s vagy befejeztem, vagy nem, ha igen, akkor postára is került, ha nem, akkor is bekerült a többiek mellé s ma egy érdekes esemény-történeti vázlatát mutatja az akkori Vásárhelynek. Nemrég, hogy rendeztettem a régi dolgaimat akadt egy ilyen csomó a kezembe, az 1911–13-as évekről. De hol vannak ma már az akkori események: házi bálók Seibrigeréknél, Molnár Ella eljegyzése és házassága, a többi afféle, amire röviden s velősen azt mondaná Villon, a költő, hogy „hol van már a tavalyi hó?”

Bizony, nagyon el s messze el vagyunk az akkori eseményektől. S emberektől is. Ma már egy nagy része azoknak nem is él. S a kik még éltek, azok is ma már más helyen vannak, mert a kritikus órákban nagyobb volt az ijedelmük, mint a meggondolásuk.

A rokonság első sorban az, amelyről nagyon keveset tudunk. [...]

Ami Bánékat illeti: Bandival a nehéz napok elején találkoztam, amikor feleségemmel, s gyerekeimmel bejött Erdőszentgyörgyről és Osváthéknál szállott meg, mert Szentgyörgyöt kiürítették s el kellett jöjjön. [...] Majdnem szerencsétlenség is érte, ha nem is őket, de Osváthékat, tudniillik egy gránát becsapott abba az úgynevezett „Domokos szállóba”¹, a hol most Osváthék laknak az első emeleten. Áttörte a fedelet, s az első emeleten, az Osváthék

¹ A Bolyai utca és a Márton Áron utca útkereszteződésénél álló épület.

ebédlőjébe beesett az asztalra, de bajt egyebet nem csinált, csak két széket összerongált. De csinálhatott volna bajt: mert előtte való éjjel még abban az ebédlőben aludtak a leányok. Mikor azonban a gránát becsapott, akkor már lent voltak az óvóhelyen. Oda persze nem hatott a bomba ereje. – Mert azon a környéken nem kevesebb, mint hét ágyúgolyó csapott be. A németek állítottak fel légelhárítókat² a kollégium körül, s erre lőttek az oroszok, s abban a környezetben: a Domokos szállóra, a Pálffyék házára,³ a régi Baromvásár utca⁴ egyik házára, a kertbe, s három gránát a Református Kollégium épületére esett: szóval jó közel a kollégium előtt felállított ágyúkhöz. Persze, ágyút egyet sem talált, mert azok jól védve voltak, s leginkább házak védelme alatt állottak. Így például a német Tigrisek⁵ a régi Baromvásár utcában állottak, a házak mellett, a kertekben a járda mellett. Még ma is, ha végigmész, láthatod, hogy a keramit az aszfalt szélén mind le van tördelve, az Esztikéék szomszédságában lévő kert kerítése – a régi Emmuskáék kertje – egyszerűen „le van taposva”, s a Tornakert kerítésén óriási úrok tátognak, amit részben az autók, vagy a tankok, részben pedig a lovak okoztak, amelyek arrafelé jártak be a kertbe. [...]

Az ismerősök közül azonban rengetegen elmentek. Az anyaországból érkezettek kevés kivétellel majdnem valamennyien. Egyedül a „Hangyások”⁶ nem mentek el, azok [majd]nem testületileg itten maradtak a Korparich⁷ elnök vezetése [mel]lett, arra tekintettel, hogy a Hangya egész vagyona s működési köre Erdélyre esett. Azt hiszem azóta nagyon meg is bánta. Mert itten a komoly események előjelét éppen az mutatta, hogy a Hangyát egy szép pénteken este s éjjel kirabolták s fel is gyújtották.

Azt mesélik, hogy úgy történt az egész, hogy aznap délután szakadatlanul jöttek a különféle katonai formációk borért: mert a Hangyának mérhetetlen mennyiségű bora volt felhalmozva abban a raktárban, amit a nyár folyamán fejeztek be a volt Bürger gyár⁸ helyén, a mely telket a maga egészében a Hangya vett meg. Egy darabig adta is a Hangya a bort, kinek egy hordót, kinek kettőt, de a mikor a fizetésről valamennyi katonai alakulat megfélemedezett, estefelé, egyszerre csak beszüntették az adást. Erre az illető katonai formáció eltávozott, de pár perc múlva egy pár gránát csapott le a Hangya épülete mellett: erre valamennyi vezető szerteszaladt, visszajött a katonaság, bement a pincékbe csapra ütötte a hordókat, s boldog-

² Repülőgépek elleni ágyúk.

³ Ma: Bolyai u. 12. sz.

⁴ Ma: Lupény utca.

⁵ Panzer VI Tiger típusú német gyártmányú harckocsik. De az akkori szóhasználatban minden német harckocsit így neveztek.

⁶ Az Erdélyrészi Hangya Fogyasztási- Értékesítési és Szövetkezetek Központjának tisztviselői, ennek központja Marosvásárhelyen volt.

⁷ Korparich Ede – az Erdélyrészi Hangya Szövetkezet elnöke 1940-1944 között.

⁸ A mai Sinaia utcában állt.

boldogtalan ivott s vitte a bort, hordószámra is, s amit nem tudtak elvinni azt kifolytatták s a hordókat is mind összetörték.

Közben megindult a felső raktároknak a kifosztása, s részben a katonák, részben a civilek, elhordották amit lehetett: gyerekfütyülőtől a cipőtálpokig, a mazsolától gyufáig mindent, s a mit nem tudtak elhordani, s már a szekerekre sem fért fel: az szépen bennégett a tűzben a mit a németek gyújtottak a Hangya épülete alá, a mit másnap meg is ismételtek, mikor nem égett le az épület alaposan.

A Hangya székháza⁹, ami a Sándor János utcában van, nem szenvedett aránylag nagyon sokat: az akkor már elszenvedte az elszenvedendőt: mert egy orosz gránát éppen abba a hídba csapott be, ami a Hangya mellett van, s ott felrobbantotta azt az aknát, amivel a híd alá volt aknázva, s az épület fél fele ablakaiban nagy pusztítást okozott. Egy gránát becsapott az épületbe is s éppen Korparich lakásán zúgott végig, de nagy kárt nem csinált az épületben.

Mondom a Hangya testületileg itt maradt, de a többi hivatalok testületileg szaladtak el. A megye, a pénzügyigazgatás – utóbbi elsőnek, még mielőtt Ernő kiadta a rendeletet a menetelre, nagyrészüik azért, mert be voltak keveredve a zsidó leltározásba¹⁰ – a kórház, s mindenféle intézmény, s olyan alaposan, hogy például hogy az állami kórház mindent elvitt, s a nehéz napokra itt nem maradt sem kórház, sem orvos. Mindössze hat orvos látta el a szolgálatot, s azóta a helyzet csak annyiban javult, hogy egy pár román orvos érkezett, és visszatért egypár zsidó munkaszolgálatos orvos is.

Hogy ki mindenki ment el Vásárhelyről? Hát először is májusban elmentek, vagy inkább elvitték a zsidókat. Akkor vitték el Bürger Dezsőt,¹¹ az édesanyjával, Sámson doktorékat, s mit soroljam fel egyenként: valamennyi zsidót. Inkább azt jegyzem fel, hogy kik nem mentek el. Nem mentek el azok első sorban, akik öngyilkosok lettek: így Takács Manóné s a leánya, aztán Friedmann doktor, Gergely doktor, Schwartz Móric s a felesége. És itt maradtak egypáran a kivételezettek: így Bürger Gyurka, s a felesége, aztán Gyalui Pali, s a felesége, Sebestyén az ügyvéd, Sebestyén László a hírlapíró s a felesége s még egypáran.

Mikor augusztusban megtörtént a romániai puccs: elkezdettek menni az emberek. Először csak szórványosan, aztán tömegesen. [...] Az egyik kórházvonattal mentek el Kapdebó Kálmánék, Hankóék és Spániel¹² doktorék. Erről a vonatról pedig, illetve a sorsáról, egész rémregényeket hirdettek. A legkese[rv]esebb rémség volt az, hogy útközben az orosz repülők

⁹ Ma: Dózsa György utca 9. sz.

¹⁰ A levélíró valószínűleg a deportált zsidóktól lefoglalt vagyonok leltározásában való részvételükre utal.

¹¹ Bürger Albert sörgyáros fia.

¹² Más helyen: Spánile.

megbombázták, s sokan meghaltak, mert ez a hír aztán oda gomolyodott ki, hogy Hankóék mind meghaltak, Sükösd doktor is családjával, s Kabdebó Kálmán sebesülten Désen fekszik, s a felesége s fia Szeretfalvánál várja a csatlakozást, ami nem akar megérkezni, s miután minden kofferüket elvesztették, gyalog vannak úton Vásárhely felé.

Ugyanez a hír jött Spánile doktorékról. Igaz, hogy annak már majdnem két hónapja, s így négykézláb is hazaérkezhetek volna, nemcsak gyalog: de hát rémhír mindig hitelre halál, s talán egyesek még ma is várják, hogy mikor fog Kabdebó Ilonka fis kíséretében gyalog felbukkanni valamelyik városvégen. Mert természetesen, a kimentekről semmi hír nem érkezett, csak ilyen rémek s rosszak. De valószínű, hogy valamennyi vonat elérte a rendeltetési helyét, s most az illetők valahol a Dunántúlról rémüldöznek azon, hogy Vásárhely és Dicső¹³ föl van égetve, s utolsó emberig kiirtva.

Hogy mi miért nem mentünk el? Bizony, mikor a nagy rumli volt, s a szakadatlan ijesztgetés, sokszor megfordult az én fejemben is. De hát hogyan mehetnék el Mamával? Hiszen ő még hálókocsiban sem bírná az utat. Már pedig akkor erről már szó sem lehetett. És hova menni? Pestre? És szállodába élni hónapokon keresztül? És miből? Hiszen ehhez legalább is százazrek kellett[ek] volna, az pedig nem volt.

Ilyenformán már eleve elintéztem a dolgot: idehaza maradunk, lesz a mi lesz.¹⁴ [...] Mikor aztán közeledett a háború s már nagyon közel dörögtek az ágyúk: egyebeket is levittem a pincébe, mama szőnyeget, porcelánokat, ételnemüket, mama asztal s ágyneműit, majd, a mikor látszott, hogy már nem igen fogjuk az iramot a szobákban kibírni: lassan leköltöztünk éjjelre is. [...] Így ment ez egy hétig, a mikor már erősen lőtték Vásárhelyt. Akkor jött a város kiürítési rendelet, a mit azonban nem igen vett senki sem figyelembe. Aki már addig nem ment el, az utolsó nap nem indult.

Azok között azonban, akik még itt maradtak, voltak még ijedség hullámok: egy ilyen volt az a hír, hogy a román fegyverszüneti feltételek szerint minden nem román és nem zsidó erdélyit elvisznek Oroszországba. Ezt adta hírül London.¹⁵ De én ugyanakkor a moszkvai leadást is hallgattam, s az csak azt mondotta: hogy a német és magyar állampolgárokat internálják. Meg is vigasztaltam egypár embert. [...]

Közben megjelent a kiürítési rendelet: de nem sok hatása volt, s maga a rendelet is nagyon dodonai módon volt fogalmazva s titkokban az ember azt az utasítást kapta: hogy nem

¹³ Dicsőszentmárton.

¹⁴ Lányék háza a Kossuth Lajos (ma: Călărășilor) utca 44. sz. alatt állt, az alább leírtak bizonyára ehhez az épülethez köthetők.

¹⁵ Feltehetően a londoni rádió magyar adása.

elmenni. Az eső csöndesen csepergett, senki sem mozdult, még délután 4-kor kint mászkáltam, a mikor, úgy 5 óra felé, már idehaza, indult meg a robbantásoknak a sorozata. Azt már a pincében hallgattuk, a hol akkor meg voltunk szaporodva. Ugyanis éppen akkor szolgálati ügyben betegen érkezett haza Nagy Jóska, a lakónk, s Popp Rémusz¹⁶ az ügyvéd megkért, hogy átjöhessen a pincénkbe, mert az övé nagyon gyarló.

Vele átjött a sógornéja is a kis leányával és az édesapja is később: úgy, hogy akkor már voltunk a pincénkben: az elsőben mamáék hárman, s a belsőben nyolcan. Együtt is, ezek vésztük át a nehéz napokat a pincében, s nagyon jóba is lettünk. Poppnét addig is ismertem, mert sokat teniszeztünk együtt, s ez is hozott össze. S nagyon sokat köszönhattunk Popp Rémusznak, mert az orosz bevonulás után nyomban kaptunk egy csendőrt, aki, ha állandóan nem is ült itt, de napközben sokszor idenézett, s így a ház nem volt felügyelet nélkül. Azért bizony voltak kellemetlen perceink is: mikor például első reggel az orosz bevonulás után a kert felől érkezik be egy orosz katona az udvarra: de békés volt, gyümölcsfélét s paradicsomot gyűjtött a kertekben a tisztjének, s persze a ledöntött korlátokon keresztül vígan tudott közlekedni. Vagy a mikor a szomszédságban naphosszat lehetett hallani a géppisztolyozást, sőt, a harmadik szomszédban ágyúzást is, - vagy amikor éjszaka, lent a pincében kártyáztunk, egyszerre csak döngő hang fölöttünk, s a gangon nehéz léptek: hirtelen felmegyünk, hát berúgott román katonát találunk szemben, aki a bezárt kaput úgy látszik sperrhaknival¹⁷ nyitotta ki. De ő egyedül volt, mi négyen, Popp dr. tudott jól románul s így ez is elhárult. Azért a biciklimet mindjárt első nap elrekvirálták, a rádiót be kellett adni, s hogy a disznókat el nem vitték, azt csak annak köszönhetem, hogy rettenetesen jóllakattam mindig ipsét, s így sohasem morgott, mert kétszer voltak bent az udvaron az orosz s románok, akik disznót kerestek. Egyszer pedig csak az a két diffon, ami könyvekkel tele van az eresz alatt, mentett meg attól, hogy nem szállásoltak be orosz szekereket az udvarra. Akkor vége lett volna a nyugalomnak, biztonságnak, s keservesebb napokat láttunk volna.

A nap legnagyobb részét a pincében töltöttük. Mindig hajnalban 5-kor keltem fel a disznót megetetni, merészkedtem fel a szobákba s igyekeztem az utcára egy pillantást vetni, hogy miután meggyőződtem, hogy a saját házunkba éjjel nem esett gránát, nem-e ütötte le valamelyik szomszéd vagy szemben levő ház fedelét? Mert nagyon szorgalmasan hullottak erre a vidékre az ágyúgolyók. Fényes nappal is esett splitter,¹⁸ egyet még melegen szedtem fel az eresz alatról. Sokszor kellett hasra verjem magamat, ha a szobában voltam, s közben

¹⁶ Pop Remus.

¹⁷ Álkulcs – a német Sperrhaken szóból magyarított.

¹⁸ repesz

valamelyik repülőgépről hallottam a gépfegyver kattogását. S általában nagyon nyugalmas volt az az állapot, a mikor ki lehetett ülni a pincegrádicsra, s ott olvashatott az ember.

Az első napokban, a míg a robbanások meg nem történtek, volt villany a pincében, s akkor elég kellemesen teltek az esték, mert a pincében nagyon jól meg van csinálva a világítás s még minden eshetőségre tekintettel szereltem fel egypár új égőt.

Az első fennakadás akkor volt, a mikor becsapott a gránát a Hangya előtt levő hídba, azt aknástól együtt felrobbantotta, s akkor a főgázcső felrobbant, s nem volt egypár napig gáz. Fánk pedig nem volt. Így hogy ládákat kellett összevagdajunk, hogy a konyhán a cseléd főzni tudjon.

A második kellemetlenség akkor ért, a mikor a németek felrobbantották a gátat s az egész turbinatelepet, s nem volt több villanyunk. Volt kevés petróleumunk, de nem akartam ott égetni, hogy ne rontsa a levegőt. Így hát gyertyára szorultunk. Gyertyánk csak kevés volt, ellenben és szereztem be előrelátásból stearint, s mikor egy kis csendesebb idő akadt, szorgalmasan öntöttem a gyertyákat. Egyelőre vastagokat, egy eltört nagy pohárba, később már vékonyabbakat is pléh hab kitolókba. Ezekkel a gyertyákkal éltük át a pincei estéket, s éjszakákat, s azután, mikor fölkerültünk, még nagyon hosszasan, mert jó két hónapba került, a míg a villanyáramot helyreállították.

Szintén nagy nehézséget okozott, hogy a turbina felrobbantásával megszűnt a vízvezetéki vízszolgáltatás, s így kizárólag kútvízre s esővízre voltunk utalva. Még jó, hogy volt egypár kádunk s csebrünk, amiben lehetett vizet venni, s tőlünk nem messze, az Arany János utcában volt egy kút, amelynek vize iható volt. Mert persze Királykútra menni, s hasonlóról, szó sem lehetett. De valahogy az eső sem csapott be. És ha csak megcsordult is az eresz, akár nappal, akár éjjel volt, első dolgunk: megtölteni az összes használható edényeket vízzel. A pinceélet után még sokáig nem volt vízvezetékünk. Most nemrégén indult meg, a hidegek beállta előtt.

Az esővel különben is rettenetes szerencsénk volt. Pont három nappal azelőtt, hogy a németek elkezdték a robbantásokat s a felgyújtásokat, egy lassú, de tartós eső indult meg. Ez volt egyedül, a mi megtartotta a várost, hogy nem égett le egészen. Képzeld el, az a nagy komplexum, a hol a petróleumgyár van egyszerre égett, s szakadatlanul újabb és újabb tartályok robbantak. A piacon a fosztogatás okozta elővigyázatlanlanság következtében az Apollóban¹⁹ kigyulladt a Bustya Margit kalapüzlete, s teljesen kiégett, de csak ez a bolthelyiség.

¹⁹ Ma: Rózsák tere 5. sz.

Meggyúlt a Deutsch drogueria a Felméri házban²⁰, s az egész épület kiégett: de semmi mellett lévő ház nem gyúlt meg. A Sándor János utcában²¹ meggyúlt s kiégett egy mészáros háza, de a közvetlen vele érintkező zsindely fedél nem gyúlt meg. A Lázár Vilmos utca²² sarkán, a Városháza háta megett teljesen kiégett a német csendőrség által kapott épület, de csak ez, és így tovább, és így tovább.

Mialatt mindenki a pincékben volt, folyt a város lövetése, s senki sem gondolt, vagy gondolhatott az oltásra. Annyira nem is tudtak róla az emberek, hogy mi is csak napok múlva tudtuk meg. S nem csak mi, hanem például a Révész Ernő házában²³ a könyvkereskedés, a mit szintén kiraboltak, de csak mérsékelten, csak napok után tudta meg, hogy egy éjjel a Révész Ernőék lakásának egy része teljesen kiégett, s a fedél is begyúlt, de annyira nedves volt minden, hogy magában elsenyvedt a tűz. Hozzánk legközelebb a Mestitz házban²⁴ a Csillagköz sarkán égett ki egy bolt, de ez már akkor volt, amikor az oroszok bennváltak, s némi oltás is folyogatott, de bizony azon az éjjelen nagyon drukkoltam, mert láttam az egészet.

A Maros partja kapott nagyon sok ágyúgolyó találatot, s a mi környékünkre is sok esett. Legközelebb a Sandri háza második szomszédjába, a Fallné házába esett egy telitalálat. Aztán a Vitális fedele kapott. Breckner gyár²⁵ kettőt. Malom utcába esett vagy négy. Az Arany János utca jobb oldalára esett három, egyik éppen a Popp Rémuszék háza fürdőszobájába, s konyhájába, de szerencsájukra nem robban[tak] föl: akkor mikor ők nálunk voltak a pincében lent. A másik sorra esett négy lövés. A Mészáros utcában²⁶ elől a piacon két találat, s az Iskola utca²⁷ sarkán egy. Egy csomó a Ligetbe, s a strand elé.

Mert a német ágyúk a Maros túlsó partján voltak felállítva, és a footballpálya háta megett. Itt erős nagy mozsarak voltak, amelyek mindig megráztak mindent, mikor elsütötték. S mindig lehetett hallani fölöttünk az ágyúgolyók füttyülését. Általában: kártyázás közben esténként mindig kellemetlen mellékfoglalkozás volt, hogy az ember hallgatózott: ha füttyült az ágyúgolyó, s az ember bírt egy-kettőt számolni, akkor már nem volt baj, de bizony megtörtént, hogy nyomban a füttyülés után robbant is, s ilyenkor alaposan rázta nemcsak a házat, de a pincét

²⁰ Ma: Rózsák tere 23. sz.

²¹ Ma: Dózsa György utca.

²² Ma: Ballada utca.

²³ Révész Béla népszerű könyvkereskedése a mai Rózsák tere 17. szám alatt működött.

²⁴ A mai Călărașilor (volt Kossuth) utca 54. sz.

²⁵ Breckner Vilmos gőz-szappangyára az I. világháború előtti években a Kossuth Lajos (a mai Călărașilor) u. 99 szám alatt, az utca végén működött.

²⁶ Mészáros köz – az Iskola (ma: Aurel Filimon) utca mellett, 1972-ben megszűnt lásd: Pál-Antal Sándor: *A marosvásárhelyi utcák, terek és közök és terek történeti névtára*. Mentor Kiadó, 1997, p. 143.

²⁷ Ma: Aurel Filimon utca.

is. Mikor pedig robbantások voltak, jól lehetett hallani a pincében, hogyan törnek be az ablakok, s esik ki belőlük az üvegtábla. [...]

A vészes napok kellemetlenségei közül egyik volt az is, hogy a disznónkat nem tudtuk kihizlalni: már az is kellemetlen volt, hogy nagyon sokszor füttyülő ágyúgolyók között kellett etetni, de a legkellemetlenebb volt az örökös drukk, hogy egy szép napon fölfedezik, s elviszik. Így hát, még jó melegben egy szép napon, csákánnyal beütötte fejét a mézárós, s így hangtalan disznóölést végeztünk rajta. [...]

A németek egy este vonultak ki, s másnap délelőtt jöttek be az oroszok, s mindjárt mentek is a Kossuth utcán végig, másnap már jöttek a hídépítő gerendák, s helyreállították a felrobbantott Bodor hidat.²⁸ Azután jöttek a német ágyúzások, Udvarfalva felől, s bizony volt nagyon erős találat: egyik este éppen a gangon élveztük, hogy a Kakasd felé fellobbanó fény után hány másodpercre süvít a golyó, s dörren a robbanás, a mikor nagyon közel hallatszottak egyszerre a csattanások: rohantunk a pincébe, mint a veszettek. Akkor csapott be két gránát a piacra a plébánia épületébe, s levitte annak a piaci sarkát, azt a kis kiszögelést. [...]

Repülőgépről a várost tulajdonképpen nem is bombázták. Egyszer hullott két bomba a sátortáborra, egy délután pedig a Szentgyörgy felé haladó százsz menekülő karavánt bombázta sok repülő, akkor volt is vagy 180 halott.²⁹ Egy ízben egy román gép dobott a piacon, a nagy templom háta mögé két kis kézi aknát, s annak volt egy halottja, egyszer pedig a Városház háta mögé, s a Sanatorium elé esett egy kis bomba. Ez volt minden.

Már sokkal több ágyúgolyó találat érte a Várost, de tulajdonképpen ezek is csak elenyészően kicsi károkat okozott. Beszélnek 350, aztán 500 találatról, de ez nem is mind igaz, s nem is mind házakra esett. A piacra kettő esett, mind a kettő az aszfaltba. A Kollégiumra három: egyik a Tornaterem fedelének vitte le a sarkát, s kettő a főépület fedelén okozott kisebb kárt. Városháza, vagy Kultúrpalotában semmi kár nem esett. [A] Bethlen Gábor utcában³⁰ egyetlen esett. Irma néniék villasorába semmi. Jókai utcába³¹ semmi.

Voltak a keserves napoknak kedves epizódjai is. Mindjárt első napokban: kopognak a kapun, s előtte áll egy orosz tiszt. Azt hittem szállás kell, mert be volt jelentkezve, hogy egy

²⁸ Körülbelül a mai híd helyén állott.

²⁹ 1944. szeptember 9-én a 16 és 17 óra között a román 6. zuhanóbombázó-osztály 13 német és román felségjelű román Ju 87-es repülőgépe (négy Bf 109-es vadászipülőgép biztosítása mellett) Marosvásárhely északi részét és a Marosvásárhely–Maroszentgyörgy útvonalon Szászrégen fele vonuló polgári lakosok – népi németek – szekeroszlopát támadta. Lásd: László Márton: 1944. szeptember 9. Légitámadás Maroszentgyörgy mellett. In (szerk. Nemes Gyula): *Óreg tölgyfák árnyékában. Tanulmányok Maroszentgyörgyről*. Marosvásárhely, 2015, Lector Kiadó. 119–147.

³⁰ Ma: Vársétány.

³¹ Ma: Eminescu utca. Lásd: Pál-Antal Sándor: *A marosvásárhelyi utcák, terek és közők és terek történeti névtára*. Mentor Kiadó, 1997, p. 123.

szoba tiszt részére készen van. Nagyon titokzatosan érkezik be, kéri, hogy zárjuk be a kaput. Beviszem az ebédlőbe, a hol az ágy elő volt készítve, mutatom neki. Int, hogy nem. Leül az asztal mellé, s kezdi magyarázni, hogy „pengő” vagy „lei” vagy „rubel” s mutat a cipőjére. Valahogy megértettem, hogy cipőt akar, s pedig női cipőt. Hát jó. Gondoltam, a mi van, megmutatom. A cselédnek volt egy nyári műroston cipője, hirtelen elkérem, s bevittem. Nézi, nézi, de látom, hogy nincs megelégedve. Mit tegyek: beszaladok a mama szobájába s kiszedem a mi annak kasztlijában maradt: egy pár használt félcipő, s egy magas kalucsni. Beviszem. Ez se. S mind magyarázza, hogy „magazin” „magazin”. Micsoda magazin? S akkor jövök rá, hogy a kapunk mellett, a Nussbaum ház leg innenső boltja egy schuszteráj, s ő azt hitte, hogy az a bolt idetartozik. Mikor felvilágosítottuk, nagy zavarban volt. Hoztam cigarettát. Közben Poppné szóval tartotta. Majd bejött a másik szobába, meglátta a zongorát, megtapogatta, s kért, hogy játszodjunk valamit. Szépen elővettem egypár kottát, románt, orosz is volt közötté, 5 orosz népdal, végigjátszottam, borzasztóan tetszett. Aztán békében elment, a cigarettát is ki akarta fizetni, s a pakkot csak akkor vette el, a mikor megnyugtattam, hogy még marad.

Hát jól van, elment, s az ember boldog volt, hogy nem történt semmi. Vagy egy órával később, jövök fel a pincéből, hát látom, hogy a szobámban négy katona van, teljes hadi fegyverzetben, s ezeknek magyaráz valamit Popp doktor. Amint később mesélte, megjelent a kapunál négy katona, be akart jönni s mind azt emlegette, csekély román tudással, hogy „la pian”, „la pian”. Később bejött egy tiszt is. Mint kiderült, ezek hallották, a mikor zongoráztam annak az első tisztnek, s most bejöttek, hogy nekik is játsszam. Egy jó óra hosszat játszottam nekik összevissza, Tschajkovszkitól, s Rachmaninofftól a Hej Csicsornáig³² mindent, közben a tiszt kívánságára egy Strauss valzert³³ is, majd megtanítottak a Volgára, amit egyikük el is énekelt, s aztán ezek is békében távoztak.

Másnap délután aztán Kattaroné mesélte, hogy ismét jött egy csomó orosz, hogy „la pian” „la pian” de aztán Katteroné azt mondta, hogy el vagyok menve hazulról, s így nem volt nálam több koncert oroszok részére. Különben nem csoda, hogy ha kihallatszott az első játék az utcára: a szobában alig volt valami bútor, s az ablakomon sem üveg, az utcákon halotti csend: azt hiszem, hogy ha jól belevágtam a zongorámba, lehallatszott egészen a Maros-partig. [...]

Most már visszatért a rendes élet. Kezdetben még drukkoltak az emberek, mert nagyon sokszor megesett, hogy zsákhordásra bizony összeszedték a gyanútlanul haladó férfiakat. De

³² Ocsi csornaje / Fekete szemek - népszerű orosz dal.

³³ Keringőt.

ma már ez a veszély sincsen.[...] A rádiókat be kellett adni, de nem érzem a hiányát: nem izgatnak a hírek, s a mellett, mióta nincsen rádió, rendszeresen s sokat gyakorlok. [...]

Megvolt a népszámlálás. Eredményét még nem ismerjük. De azt hiszem, mélyen alatta van Vásárhely a néhai 50.000 lakosnak. Vagy 8.000 zsidóból ma alig jött vissza 1.000. S azért csak akkor látja, hogy ki mindenki elment, hogy ha arra gondol, hogy hány ismerős arcot nem lát. [...]

Már későre jár, zárom is a referádámat, s örülnék, hogy ha rövid időre is megvigasztalna.
Szeretettel csókollak Mindkettőtöket

Oszika

Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Hivatala, Lányi Oszkár személyi hagyaték, 96. sz.

László Márton: Un document inedit privind evenimentele din toamna anului 1944 din Tîrgu-Mureş. In *Anuarul Arhivelor Mureşene. Serie Nouă, nr. I (V)*, Arhivele Naţionale Judeţul Mureş, Asociaţia Arhiviştilor "David Prodan". Tîrgu-Mureş, 2012, p. 318-335.